

Kako se navodi na zvaničnom sajtu Nacionalnog parka FG, zakon čitavu Frušku goru prepoznaje kao šumsko područje, ali je zbog ranijeg krčenja od nekadašnjih 130.000 ha pod šumom ostalo samo petina. Preostale šume, uglavnom obuhvaćene granicama nacionalnog parka, pretežno se nalaze na eroziji podložnim strminama. Istovremeno, Fruška gora je jedan od poslednjih predela pod prirodnom šumom u ovom delu Panonske nizije. Sa čitavih 14 opština u kojima je pošumljenost ispod 1 posto i ukupno manje od 7 posto teritorije prekrivene šumom, Vojvodina je najmanje pošumljeno područje u Evropi. Da bi dosegla nivo od 14 posto, za koji se godinama zalažu stručnjaci, nedostaje joj oko 140.000 hektara šume. (Šume i drvoređi su kao vetrozaštitni pojasevi od nezamenjivog značaja i u očuvanju kvaliteta poljoprivrednog zemljišta. Bez njih se usled dejstva eolske erozije može izgubiti i do 40 posto kvaliteta zemljišta jer vetar skida upravo najbolje slojeve. Stručnjaci su o potrebi za pošumljavanjem i formiranjem vetrozaštitnih pojaseva 2015. godine obavestili poslanike republičkog parlamenta. Strateška dokumenta koja su nakon toga doneta, a koja su propisivala dizanje pošumljenosti sa tadašnjih 6.5 na potrebnih 14 posto ostala su mrtvo slovo na papiru, a obim seče je povećan širom pokrajine i republike.)

Vojvodina nije uvek bila tako siromašna prirodnim šumama. Nekada rasprostranjene plavne šume duž reka su od sredine dvadesetog veka do danas u ogromnom procentu zamenjene oranicama i plantažama drveća namenjenim drvnoprerađivačkoj industriji. Oblast Tise je, recimo, izgubila 100 posto nekadašnjeg plavnog područja, a već 2002. godine 45 posto šuma u pokrajini činile su hibridne plantaže drveća. Nestajanje i smena prirodnih šuma zasadima monokultura ima dalekosežne negativne posledice: od narušavanja lokalnog biodiverziteta, nestajanja ekosistema, remećenja ekoloških koridora, do rasta učestalosti poplava i suša. Zato je Vojvodina ujedno i jedna od oblasti u kojoj se predviđaju najveće negativne posledice klimatskih promena, u kojoj treba čuvati svaki šumarak i svako drveće.

Nerazumljivi i nerazumni obim obaranja stabala na Fruškoj gori inicirao je 2019. okupljanje zainteresovanih za zaštitu lokalnog ekosistema u pokret Odbranimo šume Fruške gore (OŠFG) koja na društvenim mrežama broji oko deset hiljada ljudi. Njihova analiza planskih dokumenata je potvrdila da utisci sa terena ne varaju i da je zaista reč o seči velikih razmera. Godišnje se, naime, na Fruškoj poseče između 50 i 60 hiljada metara kubnih drveta. Već i izbor jedinica mere, skreću pažnju aktivisti, upućuje na to da se šuma ovde primarno posmatra kao industrijski resurs, a ne kao sastavni element životne sredine, osnova složenog ekosistema, dom brojnih endemskih vrsta, stabilizator terena i vodnog režima, izvor kiseonika.

Crkva i Nacionalni park protiv nacionalnog parka

U nastojanjima da speče devastaciju članovi pokreta OŠFG već dve godine analiziraju spregu aktera koji učestvuju u seči šume. Oni su utvrdili niz nelegalnih radnji i podneli petnaestak inspekcijskih prijava, od kojih je sudstvo na nekoliko reagovalo izricanjem sankcija. U svemu, međutim, najviše zabrinjava činjenica da se dobar deo onoga što na prvi pogled deluje kao nekontrolisana stihija – koju bi mogao da spreči pravovremeni inspekcijski nadzor – sprovodi planski, pod okriljem državnih institucija i u skladu sa (loše postavljenim) zakonima.

Organizacije koje najviše profitiraju od seče su Srpska pravoslavna crkva (SPC) i Javno preduzeće Nacionalni park Fruška gora (JPNPFG). Šesnaest manastira SPC je, naime, 2009. putem restitucije ušlo u posed čak 23 posto površine Nacionalnog parka, odnosno čak 6.000 hektara šume. Po rečima aktivista, kao privatni vlasnik crkva je šumom počela da upravlja kada su 2016. godine donesene važeće Osnove gazdovanja šumama, dokument na bazi kog su odobravani planovi za seču. Od tada se padine nezaustavljivo pretvaraju u goleti. Drugi i sasvim neočekivani krivac je samo Javno preduzeće NP Fruška gora. Aktivisti konstatuju da je ono delom primorano da deluje kao privredni subjekt jer je definisano kao samofinansirajuća organizacija. Država, naime, pokriva samo 6 posto troškova preduzeća, dok se preko 60 posto finansira od seče, a ostatak od naknada za korišćenje zaštićenog područja prirode. Glavna odgovornost je, ipak, na državi, smatraju aktivisti, odnosno donosiocima odluka, koji su proglasili zaštićena područja, a da u isto vreme loše postavili model upravljanja i model finansiranja.

Šume Fruške gore po zakonu spadaju u šume posebne namene, kojima bi trebalo upravljati drugačije nego privrednim šumama, dajući prioritet njihovoj ekološkoj i socijalnoj nad privrednom funkcijom. To bi trebalo da bude prepoznato i u glavnom dokumentu koji propisuje šta se radi sa kojom šumom, već pomenutim Osnovama gazdovanja šumama. Osnove gazdovanja izdaje Uprava za šume pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Da bi bile odobrene, prethodnu saglasnost na isti dokument daje Pokrajinski zavod za zaštitu prirode. “U ovom koraku”, poentira aktivistkinja Dragana Arsić iz OŠFG, “dolazi do paradoksa da institucija kojoj je osnovna delatnost da štiti prirodu i da sprovodi Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima ista ona koja je svojim potpisom dala saglasnost na ovaj obim seče”.

Što se tiče hijerarhije moći i lične odgovornosti pojedinačnih aktera, na putu ka njihovom razotkrivanju stoje pravne začkoljice, rupe u zakonima i nesaradljivost dela institucija. Primera radi, kada su iz OFŠG krajem aprila obavestili javnost da su uspeli da bar delimično

razmrse koloplet lica uključenih u seču šume u vlasništvu fruškogorskih manastira, u objavi je stajalo i da su do podataka došli zahvaljujući intervenciji Poverenika za informacije od javnog značaja, a nakon što im je JPNPFG informacije uskratilo. U konkretnom slučaju utvrđeno je da je osnivač i prvi vlasnik preduzeća “Šume Fruške gore”, koje je SPC (odnosno Eparhija sremska) angažovala na “poslovima seče i gajenja šume”, ni manje ni više nego šef odseka za planiranje i održivi razvoj šumarstva u pomenutoj Upravi za šume, u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. “Šume Fruške gore” su krajem prošle godine prešle u ruke većinske vlasnice firme “Strugara Radanović” – koja, je, opet, bila jedan od najvećih velekupaca JPNPFG u 2020. godini.

U istoj ruci i metar i makaze

Da bi se šuma u praksi tretirala kao zaštićeno dobro, a ne kao prirodni resurs u službi drvnoprerađivačke industrije, i onemogućile zloupotrebe na Fruškoj gori (i drugim zaštićenim područjima) neophodne su korenite promene legislative iz oblasti zaštite prirode i upravljanja nacionalnim parkovima. Efikasnija zakonska zaštita šuma i efikasnija primena zakona su se zato zahtevani i na protestu pod nazivom Ekološki ustanak. U pitanju je masovni skup koji je pre mesec dana nekoliko desetina ekoloških organizacija organizovalo u Beogradu da bi skrenulo pažnju na katastrofalnu situaciju u oblasti zaštite životne sredine u Srbiji.

Izmene odgovarajuće legislative i planske dokumentacije i jesu u toku: ove nedelje završen je javni uvid u Nacrt Prostornog plana Republike Srbije (PPRS) koji će važiti do 2035. godine, a uskoro će se menjati i Zakon o zaštiti prirode. Uz to, predstavnici aktuelnih vlasti se proteklih meseci sve češće deklarativno zalažu za unapređenje zaštite životne sredine, što je u skladu sa aktivnostima Srbije na ispunjavanju zahteva EU iz pregovaračkog Poglavlja 27. Međutim, aktivisti i stručnjaci procenjuju da novi zakoni i planovi ne samo da neće postaviti osnovu za popravljavanje stanja u ovoj oblasti, već bi mogli i da omoguće njegovo pogoršanje. Oni smatraju da novi dokumenti daju jasan prioritet ekstraktivističkoj privredi u odnosu na zaštitu životne sredine. Kako objašnjava Arsić, Nacrt PPRS strateški temelji razvoj Srbije na eksploataciji prirodnih resursa. Čak i zaštićena područja prirode su po nacrtu stavljena u funkciju ekonomskog razvoja, uprkos svim međunarodnim konvencijama čija je Srbija potpisnica i u oštroj suprotnosti sa preuzetim obavezama iz Poglavlja 27. Iz Udruženja za zaštitu šuma, partnerske organizacija pokreta Odbranimo šume Fruške gore, skreću pažnju na sporne tačke Nacrta PPRS koje se tiču strategije planiranja razvoja šumarstva. U novom prostornom planu je tako (sic!) duplirana površina šuma u Republici planiranih za seču: umesto godišnjeg obima od 2.4 miliona kubika drvne mase predviđa se

4.7 miliona. Ovaj podatak zapanjuje, naročito kada se dopuni saznanjem da planirani nivo pošumljavanja proteklih godina nije ni izbliza realizovan, odnosno da je od planiranih 4.000 hektara godišnje pošumljeno tek dvadesetak procenata. Nacrt PPRS planira pošumljavanje od 6.000 ha godišnje, koje ne bi moglo da nadomesti izgubljene površine ni kada bi se realizovalo, a koje, uz to, ne štiti biodiverzitet ugroženih područja. U pošumljene teritorije, naime, spadaju i industrijske plantaže koje imaju dramatično različite karakteristike od starih šuma. Kako je to za CINS nedavno objasnio Saša Rajkov, ekolog iz novosadskog Centra za istraživanje biodiverziteta: "Red hibridnih topola ima strukturu ekosistema koliko i niz bandera duž ulice".

"Kočničari razvoja"

Grupa od preko sedamdeset ekoloških organizacija ovih dana zahtevala je produžetak Javnog uvida u obimni Nacrt PPRS. Podneli su primedbe na sporne tačke nacrtu Zakona o zaštiti prirode i tražili njegovo povlačenje iz procedure. Primedbe na nacrt zakona je, zanimljivo, podneo i republički Zavod za zaštitu prirode. Samo koji dan nakon toga direktor Zavoda je - znakovito - smenjen. Zainteresovana javnost je ovu smenu prepoznala kao metod vršenja pritiska na nepoćudne "kočničare razvoja".

I članovi OŠFG suočavaju se sa različitim vrstama pritisaka od kada je njihov pokret osnovan početkom 2019. godine. Dragana Arsić, javno lice pokreta, svedoči o tome da se u avgustu i septembru 2020. našla na meti jake negativne medijske kampanje, zbog koje je naposljetku tužila portale koji su o njoj iznosili diskreditacije i neistine. Pojačavanje napada povezuje sa trenutkom kada je OŠFG podnošenjem jedne od poslednjih inspeksijskih prijava dirnuo u osinje gnezdo interesne sprege političara, uticajnih poslovnih ljudi i zaposlenih u zaštitarskim institucijama. (Povod za prijavu je bila izgradnja betonskog puta na fruškogorskom brdu Kesten, kao i ograđivanje celog brda masivnom žičanom ogradom i blokiranje javnih nekategorisanih puteva koji su se tradicionalno koristili stotinama godinama. Put je bez odgovarajućih dozvola i po cenu krčenja šume izgradio jedan od vlasnika firme Galens. Ovaj proces čeka svoj epilog, budući da je građevinska inspekcija naložila uklanjanje puta, ali je investitor podneo žalbu Pokrajinskoj vladi.)

Iz OŠFG izjavljuju da neće podleći pritiscima. Zahtevaju desetogodišnji moratorijum na seču šuma na Fruškoj gori, izmenu zakonskih regulativa i ostavke u relevantnim institucijama i, kako kažu, istražuju dalje "jer institucije moraju biti javno suočene sa ilegalnim aktivnostima i sa bezakonjem koje aminuju i tolerišu, sa bezakonjem zbog kojeg se masovnim i besomučnim sečama šume Fruške gore satiru."

Izvor: bilten.org

